

Dříve vyslovená přání

S problematikou odmítání zdravotní péče souvisí i institut tzv. *dříve vysloveného přání pacienta* vztahujícího se k určitému předvídanému zákroku, který v budoucnu může a nemusí nastat.

Do právního řádu České republiky byl zaveden Úmluvou o lidských právech a biomedicíně, jež je sice relativně obecná a předpokládá, že jednotlivá ustanovení budou blíže rozvedena zákonem, nicméně pokud jde o institut dříve vyslovených přání, tento dlouho nebyl v rovině tzv. běžného zákona konkretizován. Nezbyvalo tudíž, než přímo aplikovat ustanovení článku 9 této mezinárodní smlouvy, který stanoví: *Bude brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání.* S přijetím zákona o zdravotních službách se dostává institut dříve vyslovených přání i do tzv. běžného zákona.

Účelem tohoto ustanovení je, aby ten, kdo není schopen dát právně relevantní stanovisko s ohledem na svůj momentální zdravotní stav, tak mohl se zřetelem k předvídatelným situacím, učinit v době, kdy si plně následky svého rozhodnutí uvědomuje. Takovéto „dříve vyslovené přání pacienta“ musí být lékaři dokumentováno zcela prokazatelným způsobem.

Zákon o zdravotních službách stanoví, že pacient může pro *případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit.*

Zákonem je stanovena forma dříve vysloveného přání, podmínka předchozího poučení (čímž je však značně relativizována jeho odlišnost od informovaného souhlasu a negativního reversu), náležitosti dříve vysloveného přání, podmínky vůle učiněné ve zdravotnickém zařízení, okruh osob, které dříve vyslovené přání učinit nemohou, jakož i situace, kdy dříve vyslovené přání nemá být respektováno.

Vyloučené osoby

Dříve vyslovené přání může v zásadě realizovat kterýkoli pacient (musí se ovšem jednat o

platný právní úkon, a nemůže jej tak například učinit osoba jednající v duševní poruše). Zákon však stanoví okruh osob, které jej učinit vůbec nemohou. Jedná se o nezletilé pacienty a pacienty zbavené způsobilosti k právním úkonům.

Forma dříve vysloveného přání

Dříve vyslovené přání je právním úkonem, tedy projevem vůle směřujícím zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Podle zákona o zdravotních službách dříve vyslovené přání musí mít písemnou formu a navíc musí být opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta.

Předchozí písemné poučení pacienta

Zákon stanoví, že bude respektováno jen takové dříve vyslovené přání, které bylo učiněno na základě písemného poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí, a to lékařem v oboru všeobecné praktické lékařství, u něhož je pacient registrován, nebo jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s nímž dříve vyslovené přání souvisí. Problematickým však může být posouzení odborného zaměření lékaře, nebude-li se jednat o lékaře v oboru všeobecného praktického lékařství, u něhož je pacient registrován, neboť nebude zřejmě vždy snadné rozhodnout, zda odbornost lékaře spadá pod obor zdravotní péče, „s nímž dříve vyslovené přání souvisí“, jakož i samotný rozsah takového poučení.

Doba platnosti

Platnost dříve vysloveného přání není zákonem nijak omezena.

Dříve vyslovené přání ve zdravotnickém zařízení

Pacient také může učinit dříve vyslovené přání též při přijetí do péče poskytovatelem, a to pro poskytování zdravotních služeb zajišťovaných tímto poskytovatelem. Takto vyslovené přání se zaznamená do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi; záznam podepíše pacient, zdravotnický pracovník a svědek.

Respektování dříve vysloveného přání

Dříve vyslovené přání je promítnutím základního práva pacienta na sebeurčení, a tudíž bude-li platně učiněno, je třeba jej zásadně respektovat. Jeho nerespektování naopak může typicky vést ke vzniku právní odpovědnosti.

Poskytovatel musí respektovat dříve vyslovené přání za kumulativního splnění níže uvedených podmínek:

- poskytovatel zdravotních služeb má dříve vyslovené přání k dispozici (jedná se o logický předpoklad, neboť nelze respektovat něco, o čem nevím);
- v době poskytování zdravotních služeb nastala předvídatelná situace, k níž se dříve vyslovené přání vztahuje a
- pacient je v takovém zdravotním stavu, kdy není schopen vyslovit nový souhlas nebo nesouhlas (tato podmínka odráží zásadu priority informovaného souhlasu, resp. negativního reversu před dříve vysloveným přáním).

Ke shora uvedeným podmínkám však přistupují i podmínky další, a sice že

- dříve vyslovené přání bylo učiněno platně, resp. má všechny zákonné náležitosti,
- nejde o situaci, kdy se dříve vyslovené přání respektovat nesmí.

Zákonné nerespektování dříve vysloveného přání

Navzdory principu zásadního respektu dříve vyslovených přání existují situace, kdy s ohledem na výslovnou zákonnou dikci, se dříve vyslovené přání respektovat nesmí. Jedná se o tyto případy:

- dříve vyslovené přání nabádá k takovým postupům, jejichž výsledkem je aktivní způsobení smrti či obsahuje pokyny k protiprávnímu jednání (např. pomoc k sebevraždě);
- akceptací dříve vysloveného přání by mohlo dojít k ohrožení jiných osob;
- v době, kdy poskytovatel neměl k dispozici dříve vyslovené přání, byly započaty takové zdravotní výkony, jejichž přerušeni by vedlo k aktivnímu způsobení smrti a
- pokud od doby jeho vyslovení došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje, k takovému vývoji, že lze důvodně předpokládat, že by pacient vyslovil souhlas s jejich poskytnutím (reálná dostupnost dříve nedostupné léčby);

Dříve vyslovené přání nelze rovněž respektovat, pokud zahrnuje žádost o neindikovanou léčbu nebo postup non lege artis.

Zatímco u prvních třech shora uvedených případů zákonodárce stanovil jasný zákaz akceptace dříve vysloveného přání dikcí „nelze respektovat“, poslední situaci uvedil slovy „není třeba respektovat“. Tato mírnější formulace by však neměla vést k libovůli v chování lékaře. Je

totiž pouze odrazem toho, že posouzení předmětné situace může být poměrně složité. Dospěje-li však poskytovatel zdravotních služeb k odůvodněnému přesvědčení, že od doby vyslovení dříve vysloveného přání došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje, k takovému vývoji, že lze předpokládat, že by pacient vyslovil souhlas s jejich poskytnutím, potom dříve vyslovené přání, které by s tím bylo v rozporu, respektovat nemůže. V takovém případě je pak třeba rozhodnutí o nerespektování dříve vysloveného přání pacienta a důvody, které k němu vedly, zaznamenat do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi.

Právní předpisy

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně č. 96/2001 Sb. m.s., článek 9

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 437/2012 Sb. a zákona č. 66/2013 Sb., § 36

Vyhláška č. 98/2012 sb., o zdravotnické dokumentaci, příloha č. 1 část 7